

ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ТЕКСТУ КУЛЬТУРИ

(підсумки Всеукраїнської науково-теоретичної конференції
“Інтерпретація як інструмент культурологічного дискурсу”, Київ, 2-3 червня 2016 р.)

Кузнєцова

Інна Володимирівна

кандидат філософських наук,
доктор філософії (Ph.D), доцент,
старший науковий співробітник,
учений секретар
Інституту культурології НАМ
України

Кузнєцова

Інна Владимировна

кандидат філософських наук, доктор
філософії (Ph.D), доцент,
старший науковий співробітник,
учений секретар Інституту
культурології НАИ України

Kuznietsova

Inna

PhD in philosophy, leading researcher,
associate professor, scientific secretary
of the Institute of Culturology,
National Academy of Arts of Ukraine

***Анотація.** Стаття присвячена огляду роботи Всеукраїнської науково-теоретичної конференції “Інтерпретація як інструмент культурологічного дискурсу”, організатором якої виступив Інститут культурології НАМ України за участі Національної академії мистецтв України, Українського центру культурних досліджень Міністерства культури України. Конференція зібрала понад 100 учасників і стала однією із важливих зустрічей, присвячених обговоренню нагальних гуманітарних питань сучасності. Науковці і практики — філософи, культурологи, мистецтвознавці, дослідження яких спрямовані на вивчення сучасного культурологічного дискурсу динаміки розвитку людини, суспільства, і життя як культурно-історичного процесу — взяли участь у дискусіях за темами: інтерпретація як метод пізнання культурних феноменів; інтерпретація традиційних символів та орнаментів; розмаїття інтерпретаційних схем у концептуалізації полікультурності; інтерпретація в логіці творчого процесу. Коло учасників конференції включає віце-президентів, академіків, членів-кореспондентів Національної академії мистецтв України, докторів наук, докторів філософії, професорів з науково-дослідних інституцій Національних академії та вищих навчальних закладів України.*

***Ключові слова:** інтерпретація, самоінтерпретація, текст культури, особистість, синергетичне мислення.*

Новітній етап парадигмального розуміння розвитку буття людини і суспільства найчастіше кваліфікують як інформаційне суспільство (Д. Белл) з логічним рухом людства на шляху соціально-економічного розвитку до суспільства повного поширення і безперервного застосовування єдності думки й дії — суспільства знань (П. Дракер, Ф. Вебстер), що за умов філософсько-культурологічного дискурсу актуалізує потребу осмислення становлення та само-становлення відповідальної та само-відповідальної особистості, якій притаманно цілісне, нелінійне мислення та здатність приймати новий тип рішення у будь-який момент (час стає константою еволюції). Нелінійне мислення у просторі гуманітарних наук створює умови для оцінки подій, що відбулись, як в системі координат констатуючої думки (прямолінійне порівняння попереднього та наступного станів), так і в контексті застосування альтернативного ключового рішення (порівняння реального ходу подій з імовірним розвитком). Отже, популістські проекти соціальної перебудови отримують поліативний простір можливостей здійснення в майбутньому через напружений процес вибору в сучасному, що виводить на новий науковий рівень дискусії щодо осмислення традиційних проблем філософії, антропології, культурології, історії, етики (зокрема, соціальних, етичних і політичних параметрів суспільства знань (“Toward knowledge societies”, ЮНЕСКО, 2005р.), розкриваючи малодосліджені причини розвитку культури як системи, що зазнає

адаптаційну та руйнівну (стрибок, катастрофа) стадії.

За таких умов у філософсько-культурологічному дискурсі актуалізується потреба осмислити проблему творення Людиною Тексту Культури як безкінечного процесу інтерпретації та самоінтерпретації у пошуках себе сучасної в майбутньому через минуле; зростання ролі діяльності з трансляції та інтерпретації тексту культури, оскільки пошук можливих альтернатив розуміння останнього визначається готовністю людини цілісно, нелінійно, парадигмально розуміти світ та діяти у просторі спів-буття з Іншим задля розширення можливих смислових трансформацій.

Зазначене коло проблем стало предметом обговорення на Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Інтерпретація як інструмент культурологічного дискурсу” (2-3 червня 2016 р).

Учасників конференції привітав віце-президент НАМ України, директор Інституту культурології НАМ України, академік НАМ України Ю. П. Богущкий та відзначив позитивні тенденції розвитку наукової діяльності Інституту культурології НАМ України, звернув увагу на складність здійснення фундаментальних та прикладних досліджень у часи економічних криз та історичних випробувань, підкреслив важливість галузевої науки у зміцненні позицій нашої країни у міжкультурному діалозі. У своїй доповіді “Інтерпретація моделей розвитку соціальних систем (до питання самоорганізації)” Ю. П. Богущкий наголосив на важливості здатності до взаємодії “пасіонарів” та “гармонійних людей” (за Л. Гумільовим) задля цілеспрямованої діяльності, що підвищує роль процесів самоорганізації в соціальних системах. Підкреслив, що об’єктивний характер самоорганізації стабільного суспільства визначається діяльністю “гармонійних людей” та певними стійкими станами (атракторами), до яких в ході самоорганізації еволюціонують системи (риси національного характеру, традиції, державний устрій, особливості культури). У періоди порушення рівноваги системи внаслідок внутрішньої або зовнішньої ентропії, коли вимагається / відбувається кардинальна зміна усталеного способу життя (зміни в політичній, економічній, соціальній сфері, а також трансформація поведінки та мислення, соціальної активності, прийняття неординарних рішень), напрям формування нової дисипативної системи після досягнення точки біфуркації визначають “пасіонарії”. Кризові періоди в житті людства характеризуються різного роду соціальними катаклізмами (потужні економічні кризи, громадянські війни, революції і т. п.). Саме тому культуротворчий потенціал, відкритого впливам саморегуляції та самоорганізації, світу людини, лежить у площині взаємодії пасіонарної та синергетичної моделі розвитку соціальних систем. Зазначив, що свідченням тому є сьогоденні події: революція 2013-

2014 років в Україні, анексія Росією Криму та військова агресія на Сході України, тобто ті реалії, які, починаючи, з перемоги Євромайдану, показали гідність громадян України, їх здатність до самоорганізації, що засвідчила систему виникнення функціонально різно-рідних, часто функціонально взаємозамінних груп, в яких з’явилися свої лідери, здатні взяти контроль та відповідальність (тимчасово чи на тривалий термін) за виконання тих чи інших дій, що, безперечно, посилює почуття власної затребуваності, причетності до побудови кращого майбутнього, навіть ціною власного життя. Цим пояснюється безліч добровольців, лідерів нового типу — “нових пасіонарів” (громадських активістів, волонтерів), здатних мислити інтересами суспільства та захищати їх. Так, перебування нашої держави більше двох років у стані війни, в якій Україна не просто тримається, а й навіть укріплює свої позиції, є заслугою (великою мірою) громадянського суспільства, волонтерських організацій, які не дозволили зазнати поразки на самому початку війни, і неодноразово рятувала ситуацію в подальшому.

Наприкінці виступу навів дві цитати: “Вся історія України — це боротьба двох сил: конструктивної... і руйнної... А вслід за цим завжди йшло панування чужинців над Україною. У цій вічній боротьбі... віримо твердо, що творчий дух переможе хаос і розклад, звідки б цей не походив й як не проявлявся. Бо інакше не було б смислу в нашому житті і змаганні” (Олег Ольжич “Дух руїни. По сторінках історії”) та “Я вірю що Президент, уряд, кожен член парламенту стоять перед неймовірним завданням: відповідально використати цю можливість, ці жертви, які були принесені на Майдані. Перед кожним із вас стоїть завдання використати цю можливість для того, щоб відповісти на виклик історії і, нарешті, побудувати об’єднану, демократичну українську націю, яка витримала випробування часом. Говорячи словами Томаса Пейна — “в ці часи випробовуються людські душі. Це ваш час, ваша відповідальність” (Джо Байден. Виступ у Верховній Раді України).

У вітальному слові віце-президент НАМ України, академік НАМ України М. І. Яковлев наголосив на позиції Національної академії мистецтв України щодо особливої ролі інтелектуальної еліти в українському суспільстві як духовного, культурного, морального лідера у пошуку відповідей на запити сумління. У своїй доповіді академік М. І. Яковлев привернув увагу до впливу кризового мислення на архітектурні образи та композиційні підходи, запропонувавши до обговорення проблему “Геометричні методи в дослідженні архітектурних пам’яток”. Розгортаючи аргументацію щодо співіснування основних концепцій організації архітектурного середовища у часопросторі, підкреслив роль архітектури як виразника суспільної ідеоло-

гії, оскільки композиційна організація простору завжди демонструвала певну залежність від домінуючої в суспільстві світоглядної концепції ставлення до природного довкілля. Зауваживши на аналізі прикладів формування архітектурних ансамблів, які композиційно побудовані за різними формами (криволінійні, геометричні), а мають майже однаковий естетичний ефект та мистецьку цінність, підкреслив біполярну філософію ставлення людини до природи. Саме реалізація людиною творчих архітектурних задумів з (не) врахуванням інтересів та потреб інших учасників екосистеми — фауна, флора, ґрунт, ландшафт, водойми тощо — засвідчує морально-етичний рівень розвитку митця та суспільства в цілому.

Надзвичайно важлива проблемна лінія — філософія формування культурно-мистецької освітньої системи інформаційного суспільства на засадах відкритого, індивідуалізованого, творчого знання за умови здатності до безперервної самоактуалізованої освіти протягом життя — стала предметом обговорення учасників конференції. В зазначеному контексті неперерісну роль мистецтва у формуванні і розвитку чуттєвої культури людини довів доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАМ України, начальник науково-організаційного управління НАМ України В. А. Бітаєв у доповіді “Мистецтво в структурі інтегративного підходу до індивідуалізації людини”. Наукове осмислення проблеми впливу мистецтва, як своєрідної форми подвоєння реального людського буття (поєднання буття, пережитого митцем із співпереживанням реципієнта — глядача, слухача, читача) дозволило доповідачу стверджувати, що гуманізація людини, формування її самосвідомості й здатності до самовизначення, гуманістичного світоставлення полягає, передусім, у розвитку естетичної свідомості та чуттєвості, які є головним напрямом у процесі естетичного виховання. Виокремлюючи специфічні форми соціалізації — виховання і освіту (першу як форму освоєння людської чуттєвості, а через неї — мораль, другу — як засвоєння інформації, знань, розвиток пам’яті, інтелекту, раціонально-логічного мислення), В. А. Бітаєв надає естетичному вихованню, що ґрунтується на мистецтві і діє через розвиток людської чуттєвості, пріоритетності у становленні людини, яка здатна співпереживати Іншому. Аналізуючи пошук шляхів активізації процесу естетичного виховання через відтворення динаміки руху: естетичне почуття — естетичний смак — естетичний ідеал, доповідач підкреслив показовість обрання науковцями для теоретичного аналізу естетичного почуття. Втім, осмислення виховного потенціалу мистецтва значно збагатило б свої можливості, аби дослідники залучали не тільки художні твори, але і наукову, критико-публіцистичну спадщину митця. Навів приклад із

сьогодення, коли в українській естетиці об’єктом серйозного теоретичного аналізу стала концепція інтерпретації естетичного почуття в контексті теоретичних поглядів І.Франка (ідея “змислів”), висловлених ним на сторінках трактату “З секретів поетичної творчості”. Наукова продуктивність відповідного підходу виявляється у широкому естетичному контексті, що дозволяє простежити певні паралелі чи елементи концептуальної спадковості. Важливим визнав доповідач і ґрунтовне вивчення у контексті проблеми естетичного виховання складових естетичної свідомості — естетичного смаку та естетичного ідеалу, на засадах доповнення потужних теоретичних напрацювань конкретним досвідом мистецької практики, оскільки безпосереднє звернення до здобутків мистецтва дозволить здійснити реалізацію цієї мети.

Схожі ідеї щодо визначення пріоритетів професійної мистецької освіти та виховання висловив у доповіді “Інтерпретація як іманентна сутність професійно-мистецького виховання” доктор культурології, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту культурології НАМ України С. М. Волков. Він логічно обґрунтував думку щодо загострення проблеми інтерпретації та ролі інтерпретатора в період певних кризових явищ в суспільстві. В якості прикладу навів роздуми Антона Углова (Анатолія Луначарського) у статті “Музиканти революції” (газета “Ізвестія”, 1922 р.), де був запропонований аналіз діяльності двох видатних музикантів Володимира Горовиці і Натана Мільштейна, чим розпочав обговорення питання сутності суб’єктивності і інтерсуб’єктивності, права інтерпретатора на “інтерпретативну” відповідність цінностям власної епохи.

У своїй доповіді С. М. Волков підкреслив стратегічне значення сучасних засобів масової комунікації, які, генеруючи потік інформації в світових медіа-системах, завдяки впливу кодів культури, науки на свідомість людини, створюють для останньої ілюзію присутності всюди, формують віртуальне середовище існування, актуалізують питання національної культурної безпеки та національної безпеки, як такої. Усі ці процеси стимулюють формування нового типу “споживача культури”, чие сприйняття передбачає миттєве охоплення відразу багатьох смислів. Відбувається впізнавання якщо не всіх цитат і алюзій, то, щонайменше, самої структури поліфонічного буття, що спрямовує реципієнта на самостійне осмислення, до співтворчості, співучасті. За цих умов мистецтво і художня інтерпретація набувають дедалі більш широких світоглядно інтегруючих, культурологічних функцій. У зазначив, що досягнення культурного процесу як процесу інтерпретації та реінтерпретації (в т. ч. реінтерпретації подій, наукових доктрин, художніх творів тощо) має стратегічне значення для

соціальної модернізації українського суспільства, а також для того, щоб у світовому культурно-мистецькому освітньому просторі, який стає чимдалі полікультурним, була представлена й українська складова.

Із зацікавленням сприйняли учасники конференції блок виступів, присвячених розгляду інтерпретації як методу пізнання культурних феноменів. Предметом доповіді доктора мистецтвознавства, членкореспондента НАМ України, провідного наукового співробітника Інституту культурології НАМ України І. М. Юджіна “Інтерпретація як предмет морфології культури” став погляд морфології культури на інтерпретацію як на метаморфозу, а відтак як на спосіб існування текстів, оскільки необхідність інтерпретації зумовлена неповнотою як іманентною властивістю тексту та окреслена можливостями, закладеними в самому тексті. Запропонований аналіз морфологічних чинників інтерпретації: її перетин з деривацією (породженням похідних текстів) як медіація перетворення текстів; особлива асиметрія будь-якого тексту — двобічність, білатеральність (та її різновид — асиметрія тексту і підтексту, маніфестованої та латентної, прихованої інформації), анізотропія; ієрархія будови тексту (альтернативні версії структури за протиставлення центр — периферія); циклічність тексту та його побудова з відособлених замкнених одиниць; дистанційні відношення і система посилань (дейксис), ефект післядії (гістерезис) тощо дозволив доповідачу представити учасникам конференції багатомірність тексту, його нелінійну будову, розкрити яку може лише інтерпретація у відношенні до людської особистості. Визначена у доповіді І. М. Юджіна місія лінгвістичної інтерпретації тексту у розкритті неперсоніфікованого характеру семантичного поля та персоніфікованого преображення, причетної до авторизації та адресації особистості (автор, виконавець, реципієнт) стала предметом обговорення у пошуку метаморфоз, яких зазнають учасники та обсерватори моменту творення і переживання виконавського тексту.

На історичних прикладах розглянуто культурний феномен 50-х років ХХ ст. — співвідношення політичної та творчої відповідальності митця — у доповіді доктора культурології, доцента, зав. відділом етнокультурології та культурної антропології Інституту культурології НАМ України Н. А. Жукової “Новий роман”: у пошуках втраченої реальності”.

Доповідач зауважила, що у цинічну “добу нудьги” митці все частіше критикують брак уваги в суспільстві до людини за акцентування на функції, яку виконує людина в суспільстві, формуючи “відчужену” людину, сприяючи бюрократизації й конформізації суспільства. Висловлюючи протест, представники “нового роману”, “нової хвилі” у кіно, “нового театру” (антидрама), “нової критики” та “мобілі” руйнують ба-

зові категорії реалістичної естетики, пропонуючи нові романічні форми, що здатні зафіксувати нові відносини між людиною і світом. Наукове осмислення творчості найяскравіших представників “нового роману” (Наталі Саррот, Мішель Бютор, Ален Роб-Грійє) дозволило Н. Жуковій привернути увагу до головного принципу їх ставлення до мистецтва, що нічого не пізнає, нічого не виражає і нічого не відображає. Висловлюючи розчарування дійсністю, відчуття відчаю щодо реальності, А. Роб-Грійє “створював” роман з пилу, М. Бютор — з “уламків світу”, а Н. Саррот “з ніщо”, зміцнюючи думку, що реальність — це не що інше, як уявлення про неї, залежне від точки зору на неї, тобто калейдоскопічне мигтіння різних ракурсів дійсності, чим заклали свою частку у будову під назвою “постмодернізм”.

Підтримали дискусію доктор філософських наук, академік НАМ України, зав. відділом світової культури і міжнародних культурних зв'язків Інституту культурології НАМ України Г. П. Чміль, прослідкувавши у доповіді “Множинність інтерпретацій екранних текстів” процес набуття людиною телематичною повсякденного досвіду при зустрічі з екраном, що є ціннісним актом, подією людської самоідентифікації, самореалізації, визначенням напрямку самозміни, та доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту культурології НАМ України С. Д. Безклубенко, привернувши увагу до впливу критичного мислення на конструювання реальності транскультурності у доповіді “Інтерпретація слова (терміна, поняття) як проблема культури мислення”.

Пошуку відповідей на питання щодо можливості діяти та здійснювати особисті цілі у світі, який самоорганізується, світі рівноваги, породженої анархією, спрямував свою доповідь “Функціональні та дисфункціональні прояви соціальної довіри в міжкультурних комунікаціях” доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри КНУ імені Тараса Шевченка В. І. Судаков.

Політиці пам'яті як системній діяльності по формуванню в суспільстві бачення історії розвитку країни та її пріоритетності в гуманітарній політиці президентів України була присвячена доповідь О. А. Гриценка, кандидата технічних наук, заслуженого діяча мистецтв України, старшого наукового співробітника Інституту культурології НАМ України “Культурна спадщина в політиці пам'яті президентів України: пріоритети, засади; проблема автентичності у відродженні пам'яток”. Різноманітність бачення національних інтересів, наукових засад та інструментального використання політики пам'яті у вузькополітичних інтересах розкриті на прикладі діяльності президентів України на одному з ключових напрямів політики

пам'яті — збереження, відродження й актуалізація культурної спадщини України. Зокрема, одним із пріоритетів політики пам'яті президентів Л. Кучми та В. Ющенка стала відбудова втрачених пам'яток архітектури: Михайлівський Золотоверхий собор, Успенський собор Печерської лаври, церкви Богородиці Пирогощі в Києві. Втім, виникла гостра дискусія між науковцями щодо критеріїв допустимості таких відбудов, наукових засад відтворення втрачених пам'яток. Відбудова втрачених архітектурних пам'яток за особистого контролю президента В. Ющенка (палац К. Розумовського та цитадель у Батурині; резиденція Б. Хмельницького в Чигирині) також не сприяло якості втілених проєктів та позитивному сприйняттю їх науковцями, широкою громадськістю.

Окрім згаданих доповідей, на конференції було

представлено багато цікавих та ґрунтовних виступів у контексті проблеми інтерпретації тексту культури як творчого розвитку людини, відбулось зацікавлене обговорення та гостра полеміка.

На завершальному засіданні було підсумовано роботу конференції та ухвалено рішення щодо важливості продовження обговорення проблеми етичного вибору в інтерпретації практичних дій, оскільки здійснення його завжди залишається відкритим для кожної людини в кожному конкретному випадку. Саме тому використання нових методологічних засад теорії цивілізаційно-інноваційних циклів та синергетичної парадигми соціокультурного спрямування дозволить запобігти новій катастрофі — весвітньому відчуженню Людини від Природи, Людини від Людини, Людини від самої себе.

Кузнецова Інна Владимировна

Інтерпретація здійснення Текста культури

В статтє осуцествляется информацинный обзор работы Всеукраинской научно-теоретической конференции "Интерпретация как инструмент культурологического дискурса", организованной Институтом культурологии НАИ Украины при участии Национальной академии искусств Украины, Украинского центра культурных исследований Министерства культуры Украины. В конференции, которая состоялась 2-3 июня 2016 года и стала важной встречей более ста участников, обсуждались важные гуманитарные проблемы современности. Во время работы конференции учёные и практики — философы, культурологи, искусствоведы, исследования которых посвящены изучению современного культурологического дискурса динамики развития человека, общества, и жизни как культурно-исторического процесса — приняли участие в дискуссиях: интерпретация как метод познания культурных феноменов; интерпретация традиционных символов и орнаментов; разнообразие интерпретационных схем при концептуализации поликультурности; интерпретация в логике творческого процесса.

Ключевые слова: интерпретация, самоинтерпретация, текст культуры, личность, синергетическое мышление.

Kuznetsova Inna

Interpretation of the Implementation of the Text of Culture

Summary. *The article is dedicated to the review of the work of the all-Ukrainian scientific-theoretical Conference "Interpretation as a tool of cultural discourse", organized by the Institute of culturology of National Academy of Arts of Ukraine with the participation of the National Academy of Arts of Ukraine, Ukrainian Centre for cultural research of the Ministry of culture of Ukraine. The Conference brought together more than 100 participants and has become one of the most important meetings devoted to discussion of important humanitarian issues of our time. Scholars and practicians – philosophers, culturologists, art experts, whose researches are aimed to the study of modern culturological discourse of the dynamics of development of man, society, and life as cultural and historical process – participated in discussions of the following topics: interpretation as method of cognition of the cultural phenomena; interpretation of traditional symbols and decorative patterns; a variety of interpretation charts in conceptualisation of multicultural; interpretation in logic of creative process.*

Application of new methodological principles of the theory of civilization and innovation cycles and synergetic paradigm of sociocultural orientation will prevent a new disaster – the world of Human alienation from nature.

Keywords: interpretation, samointerpretacija, text of the culture, personality, synergistic thinking.